

מדינות וישגרד והיחסים עם ישראל - מבט מצ'כיה

שאלות ותשובות עם אירנה קלהוסובה, מומחית צ'כית ליחסי ישראל-מדינות וישגרד*

פברואר 2019

ב-19-18 בפברואר 2019 יקיימו מדינות קבוצת וישגרד (צ'כיה, הונגריה, פולין וסלובקיה) פסגת מנהיגים בירושלים, בהשתתפות ראש הממשלה נתניהו. הפסגה תהיה שלב נוסף בחיזוק היחסים בין ישראל לקבוצת וישגרד, בהמשך להשתתפותו של נתניהו בפסגת מנהיגי הקבוצה שהתקיימה בהונגריה ביולי 2017. לקראת הפסגה, מספקת אירנה קלהוסובה, מומחית צ'כית ליחסי ישראל עם הונגריה, צ'כיה ופולין, רקע ומידע על מהותה של קבוצת וישגרד, מאזן הכוחות בין המדינות החברות בה, והסיבות לחימום הקשר עם ישראל.

א. מהי מטרת קבוצת וישגרד בכל הנוגע למדיניות-חוץ?

קשה להתייחס אל קבוצת וישגרד כאל גוף אפקטיבי לקידום מדיניות-חוץ. הקבוצה הוקמה במטרה של המדינות לשתף פעולה ביניהן במאמצים להצטרף לאיחוד האירופי ונאט"ו. לאחר שמטרות אלו הושגו, לקח לקבוצה זמן למצוא לעצמה ייעוד חדש. נכון לעכשיו, זו פלטפורמה עבור המדינות להתייעץ זו עם זו לגבי תחומי מדיניות מסוימים, ללא שאיפה לתיאום עמדות ומדיניות ביניהן.

ב. מהו מאזן הכוחות בין המדינות החברות בקבוצת וישגרד?

כיום, הונגריה היא המדינה הפעילה ביותר בקידום מדיניות תחת המטרייה של קבוצת וישגרד. הונגריה סובלת מבידוד הולך וגובר, וקבוצת וישגרד מהווה עבורה כלי יעיל להשמעת הקול של בודפשט. אבל, זו בדיוק הבעייתיות של הקבוצה עבור צ'כיה וסלובקיה, שאינן רוצות להצטייר כקרובות מדי להונגריה הא-ליברלית. האג'נדה של קבוצת וישגרד ביחס לישראל מובלת בעיקר על ידי הונגריה, שיש לה יחסים פחות אינטנסיביים עם ישראל מאשר יש לצ'כיה ופולין.

ג. מדוע חשוב להונגריה להתקרב לישראל?

הונגריה מחפשת הזדמנויות כלכליות, וישראל כאומת הסטארט-אפ קוסמת לה בהקשר זה. חשוב מכך, ראש ממשלת הונגריה אורבן רואה בכינון קשרים טובים עם המדינה היהודית הזדמנות להדוף ביקורת על כך שהוא מקדם מדיניות שמבוססת על שיח אנטישמי. בהיותו תומך נלהב של לאומנות-אתנית, אורבן מעריך את נתניהו על עמדתו הקשוחה בקידום האינטרסים המדיניים והביטחוניים של ישראל, ועל מדיניות הפנים אותה הוא נוקט על מנט להבטיח את האופי האתני של מדינת ישראל. לרוע המזל, ההערצה הזאת היא הדדית.

ד. כיצד מתייחסת צ'כיה ליחסים של קבוצת וישגרד עם ישראל?

דיפלומטים צ'כים נרתעים מלאמץ באופן מלא את סדר היום הישראלי החדש בקשר לקבוצת וישגרד. הם מתייחסים לקבוצת וישגרד כאל פלטפורמה יעילה לחילופי מידע ורעיונות, אך מסתייגים מהתייחסות לקבוצה כבסיס לשיתוף פעולה בתחום מדיניות-חוץ. ראשית, כי עבור צ'כיה זה לא כל כך טוב להיות מתואמת עם הונגריה. וחשוב יותר,

* אירנה קלהוסובה היא דוקטורנטית ב-London School of Economics שבאנגליה. בעבר, הייתה אנליסטית בכירה במכון פראג ללימודי ביטחון ועבדה גם כאנליסטית במכון למחקרי ביטחון לאומי בתל אביב. גב' קלהוסובה היא בעלת תואר שני מאוניברסיטת קיימברידג' ותואר ראשון מהאוניברסיטה העברית בירושלים.

הקשר עם ישראל הוא נושא שכבר מצוי ממילא ובמשך שנים רבות בעדיפות עבור הדיפלומטיה הצ'כית. לפיכך, היחסים הבינלאומיים בין ישראל לצ'כיה מפותחים מאוד, וצפויים להמשיך להיות בעדיפות גבוהה עבור צ'כיה, שלא מעוניינת לראות את היחסים האלה נבלעים לתוך קבוצת וישגד. דיפלומטים צ'כים מאמינים שישראל אינה חשובה מאוד עבור מדינות אחרות בקבוצת וישגד, ושהעמדה של אותן מדינות ביחס לישראל מושפעות מהעמדות המקובלות באיחוד האירופי (במקרה של סלובקיה), מרצון לנצל את ישראל ככלי במאבק שלהם מול האיחוד האירופי (במקרה של הונגריה), ומראייה ריאליסטית של ישראל כשותף יעיל בתחומי ביטחון, אבל גם – לאור המורשת ההיסטורית – כמדינה שיכולה לסייע לשיפור מעמד בינלאומי (במקרה של פולין).

ה. אם כך, האם ניתן לצפות שמדינות וישגד האחרות יפעלו בניגוד לקו ההונגרי?

על פניו, לצ'כיה, פולין וסלובקיה אין סיבה לחסום את המאמץ ההונגרי, שמקבל את ברכת נתניהו, לחזק את היחסים בין קבוצת וישגד לישראל. אבל, בו-בזמן, יש לקחת בחשבון את ההבדלים הגדולים בין המדינות החברות בקבוצה בכל הנוגע לאינטרסים ויכולות בתחום מדיניות-החוץ. הבדלים אלו מותירים את קבוצת וישגד בעיקר כפורום לדיבורים, ולא למעשים משותפים.

ו. עד כמה צפויות מדינות וישגד לחרוג מעמדות האיחוד האירופי ביחס לישראל?

מדינות וישגד אינן ששות לשבור את האחדות האירופית ביחס לישראל, גם לא על מנת לקדם גישה פרו-ישראלית ששונה מעמדת הזרם המרכזי באיחוד האירופי. בעבר, צ'כיה הייתה המדינה העיקרית שהפגינה נכונות לעשות כן. סלובקיה, למיטב ידיעתי, מעולם לא עשתה כן; פולין – רק לעתים נדירות; והונגריה – התחילה בכך רק לאחרונה, תחת אורבן, כפי שבא לידי ביטוי סביב שאלת ההכרה בירושלים. שבירת האחדות האירופית גוררת בדרך כלל לתגובות-נגד אירופיות שליליות כלפי מי שעושה כן, ולכן מדינות וישגד צריכות להימנע מכך. יש להן נושאים חשובים יותר מישראל על סדר היום מול האיחוד האירופי, ואיני צופה שהם יטו לצאת לעתים קרובות נגד עמדת האיחוד ביחס לישראל. ואולם, צ'כיה, פולין והונגריה ישמחו "לקפוץ על העגלה" ולהצטרף למהלכים משותפים עם מדינות פרו-ישראליות נוספות מהאיחוד האירופי. אפילו צ'כיה, שנחשבת למדינה הכי פרו-ישראלית באיחוד האירופי, מעדיפה לקדם סדר יום פרו-ישראלי יחד עם מדינות אירופיות נוספות, ולא לבדה. באופן כללי, וגם בנוגע ליחס לישראל, צ'כיה מסתכלת בעיקר אל גרמניה, ומנסה ליישר איתה קו בכל הנוגע למדיניות האיחוד האירופי.